

17. listopad 1989 očima as. Zahradníčka

Tvrdí se, že národ, který zapomíná na svou historii, je odsouzen k tomu, aby si ji prožil znovu.

I když se snažím být všem studentům spíše kamarádem než mentorem, musím si chtít nechtě přiznat, že je mi sedmatřicet. Má to ale i svoje výhody – můžu vydávat svědectví toho, kterému tehdy bylo dvacet (a byl právě ve třetím ročníku medicíny), těm, kterým tehdy byly čtyři nebo pět...

Co předcházelo

Objektivně vzato, režim těsně před sedmnáctým listopadem už nebyl ten, který tu byl třeba o deset let dříve. Gorbačov v Moskvě podstatným způsobem uvolnil cenzuru, na což nadšenci jako já reagovali tím, že si předplatili „Moskovskije novosti“ a nestačili zírat, oč svobodnější je jejich jazyk oproti jazyku českých novin. Ale i v Československu se cosi dělo. V roce 1988 se po letech opět slavil 28. říjen jako státní svátek – masarykovská první republika sice pořád byla „buržoazní a k dělnické třídě nepřátelská“, ale státostrana neochotně přiznala, že to přinejmenším mělo jakýsi smysl z hlediska vlasteneckého.

Na 1. máje 1989 jsem si společně s mnohými dalšími troufl nejtít do prvomájového průvodu. Dříve by to bylo přinejmenším na pohovor s někým pověřeným, teď to prošlo bez povšimnutí. Na fakultě vznikly nástěnné noviny – byl jsem jejich redaktorem. Ovšem, uvolnění bylo omezené: když jsme v novinách uveřejnili anketu, ve které se spolužáci vyznávali ze sympatií k Masarykovi a Dubčekovi, ocitlo se i na stránkách denního tisku, že „krajský výbor KSČ nepodporuje nevhodné ankety studentů LF“.

Na podzim 1989 jsem byl studentem třetího ročníku LF (byli jsme tehdy o rok mladší, protože ze „základky“ jsme vycházeli z osmé třídy). Chodil jsem na praktika z patologie, mikrobiologie, propedeutik Kvůli anketě jsme tehdy byli na koberečku u tehdejšího děkana – bylo vidět, že je mu celá věc nepříjemná, nechce to řešit, a proto se vše řešilo domluvou. Pikantní je, že argumentem pro odložení případu bylo, že „většina členů redakce jsou kandidáti KSČ“. (Ta „většina“ byli ostatní dva – mne sice lákali taky, ale na něco jsem se vymluvil.) Ovšem, vyskytly se i jiné názory – tehdejší předseda fakulturního výboru Socialistického svazu mládeže (dnes zasloužilý docent aspirující na profesuru) se vyjádřil v tom smyslu, že „to nelze brát na lehkou váhu“...

Od pátku do neděle

Samotný sedmnáctý listopad byl pro mne den jako každý jiný. Pravda, večer se cosi objevilo ve zprávách, ale moc jsem z toho neměl představu, oč jde. Na víkend jsme jeli na chalupu. Něco o pražských událostech říkali na Rádiu Svobodná Evropa (v Brně se nedalo chytit, protože na Barvičově byla nainstalovaná výkonná rušička signálu). Ale pořád mi z toho všeho nedocházelo, co se děje. V neděli večer jsem usínil přemítaje o tom, co by se dalo podniknout. Navrhnout spolužákům nějakou hodinovou symbolickou stávkou? Nebo nějak jinak vyjádřit solidaritu s pražskými studenty?

Pondělí 20. listopadu

V osm jsme měli praktika z patologie. Proběhla normálně až na vzrušené šeptané diskuse se spolužáky. V deset byla přednáška z interní propedeutiky. O ultrazvukovém vyšetřování nám měl přednášet prof. Hrazdira. Z jakýchsi prostorových důvodů jsme měli tuto přednášku v posluchárně porodnice na Obilním trhu. Sešli jsme se tam, a najednou přišli dva naši spolužáci, a řekli – jedeme právě z Prahy, studenti v celé republice jdou do stávky, pojďte do toho s námi. Po těchto slovech se asi třetina účastníků přednášky zvedla, zbytek zůstal. Šli jsme ke Svobodům, což navrhl můj spolužák Tomáš Svoboda (syn prof. Augustina Svobody). Někdo měl u sebe „Deset studentských požadavků“, tak jsme hned sedli k psacím strojům a začali jsme je přepisovat na tenké papíry s kopíraky – jiná možnost samozřejmě nebyla. Už ani nevím, jak jsme se dozvěděli, že odpoledne o pěti je na náměstí Svobody velká demonstrace. Už taky nevím, kdo někde sehnal trikolóry na přišpendlení. Už ani nevím, která spolužačka mi radila, abych si tu trikolóru nebral, že mě seberou. Fakt je, že na Rašínově (tehdy ulici 9. května) stálo několik hasičských aut, připravených skrápět demonstranty proudy vody, a v ulicích byly desítky policistů s helmami. Ale demonstrace proběhla, a hasiči ani policie nezasáhli. A nezasáhli ani druhý, ani třetí den...

Moje chyba

Člověk někdy udělá v životě chyby – na tuhle asi nikdy nezapomenu. Stalo se to hned v prvních dnech listopadových událostí. Kolovaly tehdy různé verze studentských požadavků – obsahovaly osm, deset či dvanáct bodů. Základ byl vždycky stejný – vyšetření událostí na Národní třídě, větší akademické svobody, svoboda slova a podobně. Dvanáctibodová ale zahrnovala i vypuštění článku o vedoucí úloze KSČ z ústavy a vypsání předčasných voleb. Když jsem to nadšeně ukazoval svému otci, strašně mě seřval, řekl, že jsme úplně

blbí a naivní a že si to tím sami kazíme, protože takovými požadavky nemůžeme podmiňovat konec stávky, že změnit ústavu není jen tak, a že to můžeme maximálně formulovat jako výhledové požadavky na delší dobu. Bohužel jsem na tuhle jeho kritiku zareagoval tím nejhlopějším možným způsobem – sepsal jsem jakýsi dodatek k těm bodům, ve kterém se upřesňovalo, že pro ukončení stávky je rozhodujících těch prvních deset bodů a že ty poslední dva nejsou nutnou podmínkou. Druhý den jsem se s tím vytasil na fakultě – našťástí se ty moje dodatky podařilo včas zlikvidovat, ale někteří spolužáci se na mě od té doby dívali se stínem podezření – možná si mysleli, že jsem nastrčený agent Státní bezpečnosti, případně zakuklený komunista.

Další dny

Další dny probíhaly celkem stereotypně. Ráno se, místo na praktika, šlo na fakultu, kde se postupně utvořil Stávkový výbor. Tady se rozdělovaly úkoly – kdo bude přepisovat požadavky studentů, kdo kam zajede, kdo zjistí názor toho a toho, kdo připraví diskusi s učiteli. Diskuse se několikrát konaly v Biologické posluchárně – na těch prvních byly patrné rozdíly mezi vystupujícími. Zatímco někteří vyjádřili plnou podporu požadavkům studentů, jiní blábolili cosi o tom, že studenti se přece mají výtečně a že je naprosto nelogické, aby něco chtěli, když se o ně stát a strana tak úžasně stará. Další zase zaujali neutrální vyčkávací pozici. Ale každým dnem přibývalo těch, kteří se hlásili k Občanskému fóru, protože s každým dnem bylo jasnější, že nejde jen o dočasný výkyv, ale o opravdové otočení kormidla dějin.

Odpoledne o pět byla každý den demonstrace na náměstí Svobody. Postupně ubývalo policistů i obav. Postupně přestávalo být poznat, kdo je kdo, na stávkovém výboře se čím dál víc objevovali spolužáci, kteří tam první den moc vidět nebyli, a začali se prosazovat. To už jsem tam ale moc nechodil já – kdosi mi nabídl, že bychom mohli dělat studentský časopis, psát o dění kolem nás, tak jsem se do toho s vervou vrhl. Dopadlo to tak, že to nakonec všechno převzali jiní lidé a že z našich článků, co jsme tam psali, nic nepoužili. Ale to už je život...

Až přijde kocour

Během několika dní se Brno změnilo k nepoznání. Po všech výlohách byly ručně i na stroji psané požadavky studentů, posměšné nápisy proti tehdejšímu státnímu a stranickému vedení i různé jiné věci. Sekretariáty KSČ a policie (přesněji řečeno Sboru národní bezpečnosti) byly ve dne v noci hlídány. Vzpomínám si na jednu hlídku od jedenácti večer do půlnoci. Kolem jelo jakési auto, zastavilo a lidé z auta nám věnovali několik ještě teplých výtisků zítřejších novin. Noviny tehdy zastarávaly hrozně rychle, občas vycházela zvláštní vydání, třeba jen dvoustránková. Mimochodem, tu hlídku jsme měli před dnešní poliklinikou „Bílý dům“ – tehdy tam sídlil městský výbor KSČ. Stála před ním socha Klementa Gottwalda – ovšem už asi od úterka či středy držela v ruce lampion... Na rozdíl od Rumunska či jiných zemí byla naše revoluce prodchnutá vtípem a nadsázkou. Jedním z výdobytků předlistopadového uvolnění bylo i to, že některé dříve zakázané filmy mohly být opět promítány, i když jen ve filmových klubech a bez velké reklamy. Ovšem, bývalo na ně nabito, třeba film Tengize Abuladzeho „Pokání“ jsme přímo hltali. Na tuším 23. listopadu byla naplánována obnovená premiéra filmu „Až přijde kocour“ s Janem Werichem. Asi ani ten nejlepší dramaturg by něco takového nevymyslel: na filmovém plátně se zpátečníctví radní vztekali, že jim „děti oblepily město plakáty“ (za propuštění kocoura), zatímco město opravdu bylo oblepené plakáty. Sál jundrovského kina Svratka říčel smíchem a nadšením. V té době se vůbec stávalo, že neznámí lidé se na ulici zdravili, nebo se na sebe aspoň usmívali. A byli ochotni se držet za ruce v živém řetězu za propuštění politických vězňů. Vedl z náměstí Svobody až do bohunické vazební věznice. A nikomu nevadilo, že na nás tiše sněžilo...

A co bylo dál

První fáze revoluce skončila 27. listopadu – tedy proběhla generální stávka, která definitivně zlomila poslední zbytky odporu komunistickému režimu, který už nemohl tvrdit, že „to jsou jen studenti a herci“. Stávkovala opravdu úplně celá země, i když jen hodinu a v nepřetržitých provozech jen symbolicky. Od toho dne taky přestaly každodenní demonstrace na náměstí Svobody a změnil se na každodenní. Postupně se podařilo i to, čemu na začátku nikdo nevěřil – Federální shromáždění ve zkráceném řízení přijalo změnu ústavy a začal se domlouvat termín předčasných voleb. Na sklonku prosince byl prezidentem zvolen Václav Havel. V lednu jsme měli pár náhradních týdnů zhuštěné výuky za prostávkovaný čas. Co nás ale potěšilo, bylo výjimečné odpadnutí zkoušky ze sociálního lékařství – staré osnovy byly staré, nové ještě nebyly ☺ V té době už definitivně přestalo být poznat, kdo je kdo. Nadšení začalo zvolna opadat, začaly se utvářet nové mocenské struktury. První volby ještě přinesly ručně vylepované plakáty a amatérské kampaně, ale postupně začalo přibývat billboardů, supermarketů, hypermarketů... a dál už to znáte.